

**«ВІЙНА ПОМІЖ “СОЮЗКІНОМ” ТА “УКРАЇНФІЛЬМОМ”
ТОЧИЛАСЯ ВЖЕ ДАВНО...»
(Матеріали з історії неформальних взаємин керівників союзної
та української кінематографії)**

У статті йдеться про неформальний аспект взаємин керівників української та союзної кінематографії, реакцію українських кінематографістів на підпорядкування українського кіно союзному центру. До наукового обігу вводяться архівні документи з означеного питання.

Ключові слова: «Українфільм», «Союзкіно», централізація.

В статье идет речь о неформальном аспекте взаимоотношений руководителей украинской и союзной кинематографий, реакцию украинских кинематографистов на подчинение украинского кино союзному центру. В научный оборот вводятся архивные документы по данному вопросу.

Ключевые слова: «Украинфильм», «Союзкино», централизация.

The article deals with the informal aspect of the relationship between the leaders of Ukrainian and Union cinematographs, the reaction of Ukrainian cinematographers to the subordination of Ukrainian cinema to the allied center. Archival documents on this issue are introduced into scientific circulation.

Key words: «Ukrainfilm», «Soyuzkino», centralization.

Події, що відбувалися в українському кіно, починаючи з кінця 1920-х і до кінця 1930-х рр. (ідеться, насамперед, про формування моделі управління всією радянською кіногалуззю), на довгі десятиліття – фактично аж до розпаду у 1991 р. Радянського Союзу – визначили його статус. Цей статус остаточно оформився наприкінці 1930-х рр., а його визначальною рисою стало повне підпорядкування української кінематографії (разом з кінематографіями інших республік) союзному кіноцентрові.

Проблема формування кіноуправлінської вертикалі знайшла відображення у низці праць як за радянської доби (наприклад, Ю. Горячев [1]), так і пострадянської – В. Михайлов [4], Є. Марголіт [3], О. Кузюк [2], Р. Росляк [9; 10] та ін. Останній у попередніх випусках «Наукового вісника» видрукував низку матеріалів і документів, що в комплексі охоплюють основні складові означеної проблеми. Це інкорпорація української кіногалузі до складу союзної (головним чином події відбувалися у 1929 р.) [8]; особливості формування нормативно-правової бази вже об'єднаної радянської

кінематографії у 1930 р. [6]; взаємини української та союзної кінематографії, передумови та особливості реформування радянської кінематографії, створення її нової нормативно-правової бази на початку 1930 -х рр. [5]; формування єдиної централізованої системи управління радянською кіногалуззю у другій половині 1930-х рр. [7]. Остання публікація мала стати завершальною у циклі, що висвітлював процес підпорядкування української кіногалузі союзному центру, починаючи з кінця 1920-х рр. і закінчуючи 1938-м роком. Власне кажучи, так воно і є.

Однак документи, нещодавно виявлені у Галузевому державному архіві Служби безпеки України, дають змогу поглянути на взаємини керівників союзної та української кінематографії трохи під іншим кутом, а відтак дають підстави говорити, що означена проблематика потребує подальших досліджень.

Документи ГДА СБ України розповідають про неформальні стосунки між союзним і республіканським кінокерівництвом, про реакцію українських кінематографістів на підпорядкування на-

ціональної кіногалузі Москві в особі «Союзкіно». Ці матеріали назагал не могли з'явитися у тогочасній пресі, що збільшує їх наукову цінність.

Усі три документи виявлені у справі-формулярі українського поета, перекладача, державного і громадського діяча Миколи Бажана (1904–1983) і пов'язані з його роботою на Київській кінофабриці на початку 1930-х рр.

«Автором» документів є інформатор радянських органів державної безпеки «Холмський». Під цим псевдонімом, як вдалося нам встановити, діяв Микола Петрович Сачук (1898-?) – український журналіст, редактор, критик, педагог. Причому доповідав він не лише про М. Бажана. Значна його активність простежується і в справі-формулярі українського кінорежисера Олександра Довженка. Однак подальша доля М. Сачука (у 1937 році він був заарештований як «активний учасник української контрреволюційної організації» і засуджений трійкою НКВС до 10 років виправно-трудоих таборів) є яскравим свідченням того, що навіть активна співпраця з «компетентними органами» зовсім не гарантувала виживання у радянській тоталітарній державі.

...Як відомо, 13 лютого 1930 р. Рада Народних Комісарів СРСР ухвалила постанову «Про утворення загальносоюзного об'єднання кінофотопромисловості». Це був крок, що кардинальним чином змінив долі кінематографів усіх національних республік. З цього моменту всі вони (в тому числі й українська) втрачали автономію і підпорядковувалися союзному центрові.

Не вдаючись до докладного аналізу негативного впливу, що його зазнала українська кіногалузь (це вже зроблено у попередніх наших публікаціях), зауважимо лише, що внаслідок відміни монополії прокату (впроваджені у кожній радянській республіці) вітчизняна кіногалузь була позбавлена основного джерела надходжень (згодом «Союзкіно» узагалі всі фільми вилучило з основ-

ного фонду тресту «Українфільм», перетворюючи його на таку собі прокатну контору, – про що, до речі, писалося і в тогочасній українській періодиці). Дозвіл на випуск фільмів у прокат також давало «Союзкіно», що спричиняло значні фінансові втрати, оскільки це різко зменшувало обігові кошти «Українфільму». Українську кіноорганізацію позбавили права самостійно здійснювати експортно-імпортні операції...

Усе це не могло не викликати відповідної реакції в Україні. Зрозуміло, що негативна реакція української кіноспільноти адресувалася, насамперед, керівництву кінооб'єднання «Союзкіно» (впродовж багатьох років – з 1930-го і до свого арешту на початку 1938-го радянське кіно очолював Борис Шумяцький), а не, наприклад, союзному Раднаркому, який власне й ухвалював нову нормативно-правову базу з питань кіно.

Мета публікації – оцінити особливості ставлення українських кінематографістів до процесів централізації кіногалузі, ввести до наукового обігу низку документів з означеної проблематики. Документи також проливають світло і на процеси, що відбувалися безпосередньо в українському кіносередовищі, про деякі з них або ще дуже мало відомо, або й зовсім нічого.

Виходячи з цього, актуальність запропонованої теми не обмежується суто теоретичним аспектом (як то сприяння творенню цілісної концепції історії українського кіно), а певною мірою має і світоглядну складову, враховуючи не лише нинішній процес розбудови вітчизняної кіногалузі, а й захист національних інтересів загалом.

Насамкінець зауважимо, що публікація не претендує на вичерпність. Перспективним напрямом наукових студій якраз може стати подальший пошук і вивчення документів, що дають змогу дослідити неформальний формат взаємин союзного й українського керівництва у галузі кіно, реакцію української кіноспільноти на негативні процеси в кінематографії.

**Агентурне донесення таємного співробітника «Холмський»
про висловлювання українських кінематографістів щодо негативних наслідків
підпорядкування української кінематографії союзному центрові
і критику керівництва кінооб'єднання «Союзкіно»**

м. Київ, не раніше 20 листопада 1931 р.¹

«ХОЛМСЬКИЙ»

Кинофабрика

2-я гр[уппа] СПО

Війна поміж «Союзкіном» та «Українфільмом» в захованій (тільки в мережах апарату тресту) точилася вже давно, з самого початку, тобто від часу заснування «Союзкіна» (1930 р.), коли і ВОРОБІЙОВ, і КОСЯЧНИЙ були вперто проти злиття, і тільки після ухвали Політбюро² вони підкорилися.

Після передової в газеті (рос.) «Кіно»³ (16/XI-31 р., №62), де було повідомлено, що ШУМЯЦЬКИЙ⁴ віддає ВОРОБІЙОВА⁵ та інших під суд за невиконання фінплану («Українфільм» не вніс «Союзкіну» 1600 тис. крб»⁶), та після наради [...] 20/XI ця історія стала дебатуватися всіма робітниками [Київської] к[іно]ф[абрики] і тресту [«Українфільм»], особливо українською інтелігенцією.

КОСЯЧНИЙ⁸ (на ХПР⁹): «Нас обіжають, не дають звукових апаратів, що зриває виконання звукового програму фільмів та виховання кадрів звуковиків; не дають коштів для капітальних споруджень (нове тонательє¹⁰) 1932 р.; кінолабораторія, устаткована за останнім словом техніки, стоїть, бо немає плівки, в той час, як московські і ленінградські лябораторії працюють; по декілька разів міняють тематичний плян, що знов викличе зрив роботи к[іно]ф[абрик] на початку нового року; заст[упник] ШУМЯЦЬКОГО т. ЛІСС¹¹ у жовтні приїжджав, щоб допомогти налагодити роботу, але замість цього дезорганізував режисерів, відкинувши темпляр¹² і висунувши замість його вільні творчі заявки. Після такої директиви ЛІССА [...]»¹³ режисери починають кричати: „Ага, ви нам темпляном затискували рота, зв'язували нашу творчість і т.д.“. Таке керівництво від „Союзкіна“ є правоопортуністична лінія, кулацька лінія.

15/XI-31 р. у Москві мала відбутися всесоюзна нарада в справі плянування тематики. «Союзкіно» спочатку запросило українську делегацію; раптом напередодні виїзду телеграфно повідомляють про перенесення наради до особливого розпорядження, в той час, як нарада любісінько розпочалася в свій час і тягнеться ще й досі.

[Київську] кінофабрику зняли з центрального постачання: борошно для оклеювання декорації купуємо на Євбазі та Бесарабці¹⁴ в одноосібників або спекулянтів по 60 крб за пуд; не дають енергії для другої зміни і т.д.».

ПРИМІТКА: Факти, наведені КОСЯЧНИМ, правильні в основному, але він свідомо використав неполадки «Союзкіно», щоб одвернути увагу членів [...]»¹⁵ великих хиб на самій к[іно]ф[абриці], і це йому пощастило досягти, бо всі присутні не говорили про роботу к[іно]ф[абрики], а більше про «Союзкіно».

Режисер ДАЛЬСЬКИЙ¹⁶: «В Одесі під час експедиції режисери московські, ленінградські платять масовкам по 10 крб, а в нас ліміти 2 крб 50 коп і, зрозуміло, що до нас ніхто не йде».

ВИШИНСЬКИЙ¹⁷ (Цвяхзавод, комсом[олець]): «Треба було дати телеграму ЦК ВКП(б) з проханням припинити темат[ичну] нараду в Москві до приїзду українськ[ої] делегації.

Режисер БЛІНСЬКИЙ¹⁸: «Така політика „Союзкіна“ дає підстави говорити про розгром української кінематографії».

МИКОЛАЄНКО¹⁹ (перед засід[анням] ХПР): «У „Союзкіні“ – безобразія. Я знаю всі документальні дані в цій справі. Це великодержавний шовінізм. Журнал “Кіно” воюватиме. Бригада “Пролет[арської] Правди” за цю справу взялася. Вийде спеціальна сторінка²⁰».

МУДРАК²¹: «ШУМЯЦЬКИЙ сидить у Кремлі. До „Союзкіна“ заглядає рідко й ненадовго. Цілими тижнями до нього добитись не можна. Перед дверима чергує „цербер“ (секретарша), нікого не пускає. Я добрався до ШУМЯЦЬКОГО тільки хитрощами: вибрав момент, коли він тільки-що приїхав і коли ШВЕДЧИКОВ²² вийшов до вбиральні, й я тоді через ШВЕДЧИКОВА кімнату вскочив до ШУМЯЦЬКОГО і все таки гроші одержав (за 3 хв), хоча АЛЕКСАНДРОВ (зав[ідувач] фін[ансового] сектору „Союзкіна“) протестував. ШУМЯЦЬКИЙ розкричався на АЛЕКСАНДРОВА: „Производство не должно стоять, есть трест не присылает денег²³. Выдать немедленно“».

ЗАМЯНЬСКА (співроб[ітниця]): «Ми напевно звільнимся від „Союзкіна“. ВОРОБІЙОВУ ШУМЯЦЬКИЙ нічого не зробить».

САВЧЕНКО²⁴: «Я давно казав, що це злиття ні до чого не призведе. Це ж війна “севера та юга”. Задушать українську кінокультуру, і взагалі нацменшості страдають. Недурно інші трести не хочуть також підлягати „Союзкіні“; проти волі станеш шовіністом».

КОВГУН²⁵ (нач[альник] воен[ного] сектору [Київської] к[іно]ф[абрики]): «У военному секторі „Союзкіна“ – бардак. У них досі немає темплярю остаточного, що саме ставити. КОРОЛЬ²⁶ – нач[альник] воен[ного] сект[ора] „Союзкіна“, перебуваючи в Києві, обіцяв на-

діслати теми за п'ять день, але їх нема ще й досі. Ми собі, правда, теми вибрали, проте ми не певні, що якась фабрика не дублює їх. Коли на нараді ми взяли в роботу СОКОЛА („Союзкіно“), то він признався, що вони нічого не роблять, і, як би він знав, що його так будуть критикувати, то він зовсім відклав би нараду. Теми навчальних воєн[них] фільмів не погоджено з укр[аїнської] бойов[ої] підготовки, хоча це під боком».

НІКОЛАЄВ Л.О.²⁷ (зав[ідувач] плянбюра «Українфільму»): «У „Союзкіно“ – бардак. Люди там не знають, що в них робиться, не в силі охопити таке колосальне господарство, як кіно СРСР. На нараді при ВРНГ ПЛЕТНЬОВ²⁸ („Союзкіно“) признався, що він не може обґрунтувати своїх чисел (контрольних), тому що вони їх взяли з „потолка“. Голосно декларований «великий плян робіт» на 1930 [рік] – дутий, лівозакритницький, нереальний. Боючись про те сказати в ВРНГ одверто, мужньо (бува пришиють правий опортунізм), „Союзкіно“ (ПЛЕТНЬОВ) у приватніх розмовах (з НІКОЛАЄВИМ) погоджується, що числа, пляни – нереальні. „Союзкіно“ спочатку оголосило всі числа, а потім тільки запитало республіканські трести, що їм треба. Безперечно, трести ці числа опротестували би, але партійні керівники трестів (ВОРОБІЙОВ, КОСЯЧНИЙ) погодилися, боючись також оказатися в числі опортуністів. Так, наприклад, фактично ні ВОРОБІЙОВ, ні КОСЯЧНИЙ не вірять у те, що можна в 1932 р. «освоїти» 13000 нових кіноекранів, що їх розверстало „Союзкіно“ на долю України із загальної кількості 50000.

Так само, як і 1930 р., „Союзкіно“ по декілька разів міняє контрольні числа, наш апарат абсолютно паралізований од поточної роботи; проте 1932 р. знов почнемо з таким же хаосом, як і 1931 р. Потім, у контрольних числах є просто помилки через неправильні підрахунки. Так, наприклад, у балянсі „Союзкіна“ фігурує 269 к[іно]т[еатрів], на які перераховано валові збори (прибуток), а тим часом цих театрів у природі немає. Правда, ця тяганина показала нам також багато непорядків у нашій роботі, але порівнюючи з ними, ми – олімпійці...

Номер „Союзкіна“ не пройде. 90% за те, що ми будемо самостійним трестом. Політбюро ЦК КП(б)У за нас, КОСІОР²⁹ за нас, ПОСТИШЕВА³⁰ та МІКОЯНА³¹ поінформували під час їхнього перебування в Києві, і МІКОЯН обіцяв «эту лавочку („Союзкіно“) разогнать...»

САВЧЕНКО питає: «Чому Політбюро ЦК КП(б)У нічого не робить? СТАЛІНА³² боється...»

НІКОЛАЄВ: «Зараз є важливіші справи (буряки, вугілля, хліб тощо). Справа остаточно з'ясується на нашу користь незабаром».

На запитання САВЧЕНКА, чи буде що ВОРОБІЙОВУ (арешт), НІКОЛАЄВ одповів: «Положити він хотів. Навпаки „Союзкіно“ на цій справі постраждає».

Згідно: [підпис]

ГДА СБ України. – Ф.65. – Спр.С-997. – Т.1. – Ч.II. – Арк.92-94. Машинопис. Засвідчена копія.

**Агентурне донесення таємного співробітника «Холмський»
про пленум художньо-політичної ради Київської кінофабрики
і критику дій керівництва кінооб'єднання «Союзкіно»**

м. Київ, не раніше 20 листопада 1931 р.³³

«ХОЛМСЬКИЙ»

Кінофабрика

2-я гр[уппа] СПО

20/ХІ в Буд[инку] літ[ераторів] відбувся пленум худполітради Київ[ської] к[іно]ф[абрики], присвячений відчиту т. КОСЯЧНОГО про стан і перспективи к[іно]ф[абрики]. Пленум пройшов під знаком одностайної підтримки «Українфільму» від політики «Союзкіна», скерованої на загальмування та навіть «розгром» української національної культури.

Початок такому обговоренню зробив КОСЯЧНИЙ у своїх тезах «резолуції» у доповіді («нас обіжають») та в заключному слові, де наведено низку прикладів для характеристики бюрократичних, опортуністичних і великодержавних перекручувань ленінської національної політики.

Ось короткий перелік фактів:

1. Вакханалія в «Союзкіні» з перманентними змінами контрольних чисел на 1931 р (грудень, листопад 1930 р.).

2. Скасування темплян «Українфільму» на 1931 р., що призвело до зриву початку опер[аційного] року (січень, лютий, березень – простої [Київської] кінофабрики).

3. Намагання скасувати темплян 1932 р., що призведе до повторення тогорічної історії (див. стенограму доповіді т. ЛІССА в Буд[инку] літ[ераторів]³⁴).

4. Незапрошення представників «Українфільму» на Всесоюзну тематично-худ[ожню] нараду 15/XI-31 р.

5. Перенесення на невизначений термін Всесоюзної методологічної наради в справі навч[ально]-інструктивного фільму, що мала відбутися в Москві 23/XI-31 р. Останні дві наради дали б директивні настановлення про характер творчої політики 1932 року.

6. Зриви у фінансуванні к[іно]ф[абрик]:

а) для розплати з робітниками,

б) для збудування ательє,

в) для організації наук[ово]-дослід[чого] інституту в Києві³⁵,

г) на витрати для постав; у той час, як наші режисери на масовках платять 2.50, московські та ленінградські – 10-15 крб,

д) для заготівки сценаріїв на 1932 р.

7. Незабезпечення звуковою кіноапаратурою та плівкою, в той час, як інші к[іно]ф[абрики] це мають у достатній якості.

8. Це все разом призводить до того, що кращі режисери Київ[ської] к[іно]ф[абрики] збираються втікати до Москви.

9. Це все разом створює серед українських кол кінематографістів [думку], що Москва обіжаєть Україну (заяви касира ВІХТІРЬОВОГО, ФАЛЬКОВСЬКОГО³⁶, МИКОЛАЄНКА, БАЖАНА³⁷, САВЧЕНКА, МІНАВСЬКОГО та майже всіх співробітників «Українфільму»).

10. Поки в «Союзкіні» сидів опортуніст Рютін³⁸, це порушення можна було пояснити його впливом, але зараз виправдання нема, і ці «антимосковські тенденції», настрої на к[іно]ф[абриці] та в «Українфільмі» легко можуть просякати до зах[ідно]укр[аїнської] Польщі, через що «кінопроблема» набирає міжнародного характеру, перетворюючись в знаряддя для контрреволюційної агітації білоемігрантів.

11. Для з'ясування цих усіх питань за п'ять-шість день до Москви («Союзкіно», Політбюро ЦК ВКП(б)) виїжджає делегація ХПР к[іно]ф[абрики] у складі тт. КІРИЄНКО (к/с МРПС), НЕВЧЕНКО ([завод] «БІЛЬШОВИК»). САЧУК ([Київська] к[іно]ф[абрика]), ВИШИНСЬКИЙ (Цв'яззавод), ЛІБЕРМАН («Черв[оний] плугатар»).

12. До речі, ще комісія ЦК КП(б)У (ВАСЮТИНСКИЙ³⁹, ГАНС, ГАНДЕЛЬМАН) теж стоїть на боці «Українфільму» проти «Союзкіно».

Згідно: [Підпис]

На першій сторінці документа ліворуч напис: «Д[ело]-ф[ормуляр] Косячного».

ГДА СБ України. – Ф.65. – Спр.С-997. – Т.1. – Ч.ІІ. – Арк.95. Машинопис. Засвідчена копія.

З робочого зведення НКВС про нараду редакторів Київської кінофабрики⁴⁰

м. Київ, 5 грудня 1931 р.

Раб.св.№

5/XII-31г.

Кинофабрика

§12. Декілька день тому в кабінеті ВАСИЛЬЄВА⁴¹ ([Київська] к[іно]ф[абрика]) відбулася нарада редакторів з членом бригади ЦК КП(б)У т. ВАСЮТИНСЬКИМ. Це засідання було підсумком попередньої кількості роботи бригади, яка збирала матеріали, і всі гадали, що бригада приїхала для того, щоб допомогти «Українфільмові» відділитися від «Союзкіна». Такі по к[іно]ф[абриці] ходили чутки, так собі всі малювали справу. Бо: 1) ніхто із

рядових робітників не знав точно, чого приїхала насправді бригада; 2) КОСЯЧНИЙ весь час з ними дуже по-приятельськи поведився (і вони з ним), разом закусували; 3) на засіданні ХПР, де було виділено бригаду робітників до Москви (після доповіді КОСЯЧНОГО) в справі взаємин «Українфільму» і «Союзкіна», КОРЧЕНКО (очевидно, за думкою КОСЯЧНОГО) просив членів бригади ХПР прискорити збирання матеріалів, щоб перед поїздом тези погодити з комісією ЦК КП(б)У; 4) НІКОЛАЄВ (кол[ишній] секр[етар] «Українфільму») хвалився редакторам САВЧЕНКОВІ, САЧУКОВІ та ін., що групі підготовлено, бригада КП(б)У в курсі справ і т.д.; 5) член бригади ГАНДЕЛЬМАН під час розмови з робітниками... перебивав БАЖАНА, коли той заводив розмови про «Союзкіно», словами: «Я все вже це знаю...»

Отже, перед цією нарадою редакторів (з ВАСЮТИНСЬКИМ) усі були певні, що треба буде говорити на захист «Українфільму» (від «Союзкіна»), і це мало велике значіння, бо люди не підготувалися для критики «Українфільму», а тому нарада, безперечно, не дала максимально бажаних наслідків, і була, безперечно, трохи змазана (розмови загальні, мало конкретних фактів там), бо запитання, що їх поставив ВАСЮТИНСЬКИЙ (керівництво від директора та управи тресту [«Українфільм»]), ізольованість к[іно]ф[абрики] від загального культ[урного] процесу, відповідальність за картину браковану...), – ці запитання заскочили всіх зненацька, трохи навіть здивували більшість присутніх; і це в загальній силі, безумовно, меншило конкретну ефективність такої наради. У таких спосіб ця важлива нарада не була підготовлена або, вірніше, навмисне (з вини, можливо, КОСЯЧНОГО) не була підготовлена, і це великий мінус цієї наради.

Друга ж хиба – відсутність стенографістки і взагалі будь-якого протоколу (щоб слідів не залишилось), крім записної книжечки-блокноту ВАСЮТИНСЬКОГО. Що було це зроблено навмисне, а не випадково, можна зробити висновок на підставі загального переконання (на к[іно]ф[абриці]), що КОСЯЧНИЙ – «умніца», «дипломат», «хитрий» і т.д., і ніколи не попадеться... Так думають, принаймні, ЛАЗОРИЩАК⁴², КОРЧЕНКО, САЧУК, АЛЬПЕРТ⁴³, БАЖАН, ВИШИНСЬКИЙ (ХПР), ЛІБЕРМАН (ХПР), МИСЛАВСЬКИЙ⁴⁴ (Управа тресту [«Українфільм»]) і т.д. і т.д.

На нараді було народу до 30 чоловік (редактори, режисери, сценаристи), а виступали такі товариші: АДЕЛЬГЕЙМ⁴⁵, БЛИНСЬКИЙ, МОКРІЄВ⁴⁶, САВЧЕНКО, БАЖАН, САЧУК, ПІДГАЙНИЙ⁴⁷, ЗАТВОРНИЦЬКИЙ⁴⁸, КОРНІЙЧУК⁴⁹, КАЧУРА⁵⁰, ЛЕ⁵¹, КОСЯЧНИЙ, ВАСЮТИНСЬКИЙ. Спочатку регламента не обмежували, а потім обмежили до 10 хвилин, проте нарада затяглася до 6 год вечора.

Підкреслюю ще раз: через неорганізованість, невідготовленість наради (від директора КОСЯЧНОГО) виступи: 1) скеровані були не зовсім у той бік (не на поставлені від ВАСЮТИНСЬКОГО питання), 2) виступи не давали цих конкретних фактів (про ненормальності худ[ожньо]-ідеол[огічного] керівництва), що є на к[іно]ф[абриці] і, само собою розуміється, присутність на нараді самого КОСЯЧНОГО стримувала розгортання самокритики. Проте нарада мала деякі позитивні наслідки, виявивши:

1. Більш чітке розташування (...) ⁵² режисерів к[іно]ф[абрики] за художніми (а відтак і класовими) угрупованнями;
2. Ненормальності в роботі ВРКК⁵³;
3. Тенденції націоналістичного ухилу в керівництві «Українфільму» (ВОРОБІЙОВ, КОСЯЧНИЙ);
4. Послабила досі недоторканий (і персональний) авторитет «ідейних вождів» к[іно]ф[абрики]: БАЖАНА та САВЧЕНКА;
5. Деякий злам у роботі худсектору (наявність нових редакторів – «вуспівців» і «молдняківців»).

АДЕЛЬГЕЙМ (основна суть виступу): Редактор у режисерській групі повинен бути художньо-ідеологічним комісаром (над режисером). У творчості наших режисерів дуже сильні дрібнобуржуазні і навіть буржуазні тенденції, формалізм, кінооки⁵⁴ (ВЕРТОВ⁵⁵, КАУФМАН⁵⁶ і навіть ЗАТВОРНИЦЬКИЙ), «літфронтівство»⁵⁷ – ШПИКОВСЬКИЙ⁵⁸ (особливо фільм „Гегемон“).

ПРИМІТКА: Визначення ролі в групі редактора – невірне, лівацьке, бо затушковується, зводиться нанівещь роля режисера як творчої одиниці.

Розподіл режисерів за угрупованнями вірний, хоча далеко неповний.

БІЛИНСЬКИЙ: «За картину має відповідати тільки режисер».

БАЖАН говорив дуже плутано, туманно, неясно, обминаючи основні питання т. ВАСЮТИНСЬКОГО, очевидно, боявся зачіпати по суті, робив вигляд, що не дочував в'їдливих запитань (реплік) збоку. Червонів. Бентежився. Начебто не помічав іронічних насмішок (АДЕЛЬГЕЙМ, ГУДИМ⁵⁹). Крутив, плував, наче не знаходив слів. Це на присутніх робило колосальне враження: БАЖАН, такий завжди геройський, вождь, законодавець, а тут так раптово «сів»... Отже, крім загальних фраз, БАЖАН нічого конкретного не сказав.

Запитання ВАСЮТИНСЬКОГО («Випадково чи ні, був такий набір людей на к[іно]ф[абрику]: АНТОНОВИЧ-ДАВИДЕНКО⁶⁰, КОСИНКА⁶¹, ЯНОВСЬКИЙ⁶²») і т.д., – БАЖАН начебто не дочув і не відповів нічого, а ВАСЮТИНСЬКИЙ із поваги до особи БАЖАНА не настояв, хоча аудиторія помітила, що БАЖАН викручується.

Друге запитання: «Як ви ставитеся до факту звільнення з к[іно]ф[абрики] ЯРОШЕНКА⁶³?».

БАЖАН: «Я особисто давно вже висловлював директору думку про потребу усунути ЯРОШЕНКА з цієї роботи, так що це звільнення саме тепер є запізнене, а, по-друге, я проти такої грубої нетактовної форми звільнення» (мається тут на увазі зміст наказу⁶⁴).

ПРИМІТКА: БАЖАН почував себе незручно з двох причин:

1. Він персонально сам винен за такий підбір таких робітників (редакторів, сценаристів), як АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ, КОСИНКА, ЯНОВСЬКИЙ, ЗАГУЛ⁶⁵, ДРАГОМАНОВ⁶⁶, БОРЗАКІВСЬКИЙ⁶⁷, ШКУРУПІЙ⁶⁸ і т.д., і навіть ще тільки за останні дні БАЖАН уживав заходів, щоб притягти знов на к[іно]ф[абрику] ШКУРУПІЯ (редактором тонсектору), КОШЕВСЬКОГО⁶⁹ (реж[исером] тонсектору), ВОЙНІЛОВИЧА⁷⁰ («Нова генер[ація]») – редактор[ом] агітпропсектору, ЯНОВСЬКОГО (сценаристом тонсектору).

2. Практична робота БАЖАНА як редактора (він сам признається по секрету) – скандальна: «Незабаром я матиму чимало скандалів за картини, що я редагую, бо [фільм] „На заході зміни“⁷¹ (БІЛИНСЬКОГО) „замаринували“, не скінчивши до зими; [фільм] „Можливо, завтра“ (ДАЛЬСЬКИЙ), очевидно, провалиться, бо надзвичайно халтурний зазнятий матеріал; [фільм] „Височінь 5“ (ЛОПАТИНСЬКИЙ⁷²) – механічно, недоречно причеплено музику (тонфільм), через що картину лятимуть здорово; [фільм] „Океан“ (РЖЕШЕВСЬКИЙ⁷³) ще не почали фактично фільмувати, а вже [...] ⁷⁴ промфінпляну, вічні відтягання термінів, і є побоювання, що РЖЕШЕВСЬКИЙ взагалі картини ніякої не зробить, тим більше, що він істерична, психопатологічна людина, з якою працювати не можна⁷⁵».

Щоб наперед себе вигородити, щоб наперед зняти з себе відповідальність за ці картини, БАЖАН у приватних розмовах з редакторами (САВЧЕНКО, САЧУК тощо) намагається підкреслити свою непричетність до цих провалів.

«Я попереджав, прочитай стенограму, що картини „На заході зміни“ фільмувати не можна, бо не вистачить сонячних днів. Це дирекція винна, це спішка дирекції, що сценарії ідуть недоробленими в виставу, а потім консервуються, і через це режисери мають неприємності. От, наприклад, з ДОВЖЕНКОМ така ж сама історія⁷⁶ – не вистачає днів для зйомки...»

В останньому випадку БАЖАН просто бреше, бо він сам з піною в роті захищав сценарія ДОВЖЕНКА⁷⁷ «Іван», кваліфікував його як «ленінський пролетарський твір» і категорично заперечував проти будь-яких перероб сценарія.

САВЧЕНКО напався на АДЕЛЬГЕЙМА, почав його критикувати за лівацькі закрути (редактор-комісар): «Попробували би, працюючи з ДОВЖЕНКОМ, покомісарити, то я запевняю, що не було би ніякої картини».

Між іншим, САВЧЕНКО та БАЖАН взяли собі за правило критикувати АДЕЛЬГЕЙМА, де тільки можна, намагаючись його дискредитувати, почувуючи в ньому конкурента-критика і вважаючи АДЕЛЬГЕЙМА за «пристосованця» пролетарського мистецтва.

Далі, САВЧЕНКО, одверто попередивши, що він не буде відповідати ані на які запитання («дечого не знаю, а де про що не хочу говорити»), САВЧЕНКО переніс огонь на роботу ВКРК, заявляючи:

[1.] «Політика ВКРК нас дезорієнтує, приймаючи й високо оцінюючи погані сценарії, а особливо фільми. Наприклад: „Гегемон“ (ШПИКОВСЬКОГО) – літфронтівська, сценарна річ, а ВКРК її кваліфікує як пролетарську за першою категорією.

2. „Життя в руках“ (МАР’ЯН⁷⁸) – склеприка⁷⁹, пристосуванство, а ВКРК приймає її на ура.

3. Затверджує халтурний сценарій УРІНА⁸⁰ „Електрична фортеля“⁸¹ і т.д.».

Ів[ан] ЛЕ стверджує, що праві українські інтелігенти попадали на к[іно]ф[абрику] не випадково, що така була політика «Українфільму» (ВОРОБІЙОВ[А] зокрема). ЛЕ глибоко переконаний, що не випадково пролетарські письменники (МАЙСЬКИЙ⁸², КАЧУРА, ПРЯНЬ...⁸³, ДУБКОВ⁸⁴) не втрималися на к[іно]ф[абриці], а мусіли покинути кінороботу.

«Я пригадую, – каже ЛЕ, – що ВОРОБІЙОВ на одній з відповідальних нарад заявив: „Що нам робкори і пролетарські письменники. Хіба вони зможуть будувати кіномистецтво. Нам потрібні культурні, українські кадри“. Я пригадую, як РИЛЬСКИЙ⁸⁵ (зав[ідувач] Артем[івського] [відділу] ВУФКУ) лаяв пролет[арських] письменників: „Заб...“⁸⁶, коли вони хотіли познайомитися з роботою ВЕРТОВА, який тоді фільмував „Симфонію Донбасу“. Винен і ВУСПП⁸⁷, що досі недооцінював ваги кіна».

КОРНІЙЧУК: «ВУСПП цікавився давно кіносправами. На кінофронті точиться клясова боротьба, і не прав АДЕЛЬГЕЙМ, який каже, що досі клясової боротьби в кіні не було. Ми маємо великодержавний шовінізм в особі ВЕРТОВА, який заявив: „На Донбасі нет украинской культуры, и я вынужден был снимать русские вывески и ставить русские слова в звуковую картину «Симфонию Донбасса»“ („Ентузіазм“). Ми маємо нацдемовські настрої, тенденції в роботах РОШАЛЯ („Людина з містечка“), ГРИЧЕРА („Крізь сльози“), ЛОПАТИНСЬКОГО („Карме[люк]“).

САЧУК: «Сьогодні в к[іно]ф[абриці] найстрашніша права небезпека. Коли є окремі лівачські вияви в окремих товаришів, то на к[іно]ф[абриці] панує права практика: 1) погана якість картин, 2) перманентні прориви⁸⁸ у виконанні промфінпляну, 3) відсутність чіткого, конкретного худ[ожньо]-ідеол[огічного] керівництва, 4) орієнтація на правопопутницькі кадри редакторів, сценаристів, 5) відсутність плянної підготовка акторів і сценаристів, 6) розвал кіногромадськості (ВУФРК⁸⁹), 7) квалітет профорганізацій, які ще й досі не проробили шести пактів СТАЛІНА⁹⁰, 8) відсутність раціоналізаторської роботи по лінії худ[ожньо]-ідеол[огічного] керівництва та виробництва фільмів.

Зараз, з приходом на к[іно]ф[абрику] нових людей, почувується певний злам на краще і це дає право на оптимістичні висновки».

КОСЯЧНИЙ одкидає обвинувачення ЛЕ, що, мовляв, «Українфільм» свідомо притягав правопопутницькі кадри та відштовхував пролетарські кадри. «Не треба забувати історичних умов. Була директива партії зібрати кадри української інтелігенції, і ми це виконували... Коли пролетарські письменники (ПРЯНЬ⁹¹, КАЧУРА, МАЙСЬКИЙ) не витримали боротьби на к[іно]ф[абриці] і пішли з неї, то це дуже добре, бо нам потрібні стійкіші товариші... Немає особливих підстав для особливого [...]»⁹² в тому, що на к[іно]ф[абрику] прийшло декілька нових вуспівців.

Має рацію т. КОРНІЙЧУК, коли каже, що й раніш у нас був курс на зв’язок з вуспівцями. Я не розумію, для чого поставив т. ВАСЮТИНСЬКИЙ запитання про „ізоляцію кіна від загального культпроцесу“. Ніякої ізоляції нема».

ПРИМІТКА: КОСЯЧНИЙ теж тримав себе непевно, крутив, плував.

ВАСЮТИНСЬКИЙ: «Підсумків свідомо не роблю, щоб не зв’язувати себе наперед як член бригади з ЦК. Помиляється т. КОСЯЧНИЙ: кіно, безперечно, було ізольоване. Як секретар ВКРК кажу, що хоча в роботі ВКРК були окремі помилки, проте в основному загальна лінія вірна. Зараз персональний склад ВКРК дуже авторитетний (чотири члени ЦК).

ОСНОВАНИЕ: Донес[ение] осв[едомителя] «ХОЛІМСЬКОГО».

ГДА СБ України. – Ф.65. – Спр.С-997. – Т.1. – Ч.ІІ. – Арк.96-100. Машинопис. Копія.

Джерела та література

1. Горячев Ю. И. История строительства советской кинематографии (1926–1932 гг.) / Ю. И. Горячев. – М. : ВГИК, 1981. – 69 с.
2. Кузюк О. Управління українським кінематографом у 1930-х роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/I19_doc.pdf.
3. Марголит Е. Дело восьми. К истории одного документа / Евгений Марголит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://seance.ru/n/43-44/perekrestok/zakaz/delo-vosmi-k-istorii-odnogo-dokumenta/>
4. Михайлов В. Сталинская модель управления кинематографом / Владимир Михайлов // Кино: политика и люди (30-е годы) : К 100-летию мирового кино. – М. : Материк. – 1995. – С. 9–25.
5. Росляк Р. «„Союзкино“ утворює таку організаційну структуру, яка в розумінні бюрократизації керівництва йде навіть далі, ніж це було до цього часу»: Документи й матеріали з історії функціонування української кінематографії під владою союзного центру (початок 1930-х рр.) / Роман Росляк // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – К., 2017. – Вип. 20. – С. 187–205.
6. Росляк Р. «Проти повного скасування республіканських організацій ми рішуче заперечуємо»: Документи й матеріали з історії формування нової нормативно-правової бази радянської кінематографії (1930 р.) / Роман Росляк // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – К., 2016. – Вип. 19. – С. 206–219.
7. Росляк Р. «Трест “Українфільм” ліквідувати...»: Документи з історії формування єдиної централізованої системи управління радянською кіногалуззю / Роман Росляк // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – К., 2017. – Вип. 21. – С.167-187.
8. Росляк Р. «Українська кінематографія ні в якому разі не може погодитися на утворення всесоюзного кіносиндикату...»: Документи й матеріали з історії втрати вітчизняною кіногалуззю автономного статусу / Роман Росляк // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – К., 2016. – Вип. 18. – С. 150–161.
9. Росляк Р. Державна політика в галузі української кінематографії: формування управлінської вертикалі (друга половина 1920-х – кінець 1930-х рр.) / Роман Росляк // Пам'ять століть. Планета. – К., 2012. – №1/2. – С. 95–104.
10. Росляк Р. «Віддати наказ про припинення самостійного існування ВУФКУ...» (матеріали й документи з історії підпорядкування української кінематографії союзному центру) / Роман Росляк // Студії мистецтвознавчі. – К., 2014. – Ч. 3 – С. 112–126.
5. Rosliak, R. (2017). «„Soiuzkino“ utvoriuie taku orhanizatsiinu strukturu, yaka v rozuminni biurokratyztatsii kerivnytstva yde navit dali, nzh tse bulo do tsoho chasu»: Dokumenty y materialy z istorii funktsionuvannia ukrainskoi kinematohrafii pid vladoiu soiuznogo tsentru (pochatok 1930-kh rr.) // Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho. – K. – Vyp. 20. – S. 187–205.
6. Rosliak, R. (2016). «Prot y povnoho skasuvannia respublikanskykh orhanizatsii my rishuche zaperechuiemo»: Dokumenty y materialy z istorii formuvannia novoi normatyvno-pravovoi bazy radianskoi kinematohrafii (1930 r.) // Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho. – K. – Vyp. 19. – S. 206–219.
7. Rosliak, R. (2017). «Trest “Ukrainfilm” likviduvaty...»: Dokumenty z istorii formuvannia yedynoi tsentralizovanoi systemy upravlinnia radianskoiu kinohaluzziu // Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho. – K. – Vyp. 21. – S.167-187.
8. Rosliak, R. (2016). «Ukrainska kinematohrafiia ni v yakomu razi ne mozhzhe pohodytysia na utvorennia vsesoiznogo kinosyndykatu...»: Dokumenty y materialy z istorii vtraty vitchyznianoiu kinohaluzziu avtonomnoho statusu // Naukovyi visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu teatru, kino i telebachennia imeni I. K. Karpenka-Karoho. – K. – Vyp. 18. – S. 150–161.
9. Rosliak, R. (2012). Derzhavna polityka v haluzi ukrainskoi kinematohrafii: formuvannia upravlinskoii vertykali (druga polovyna 1920-kh – kinets 1930-kh rr.) // Pamiat stolit. Planeta. – K. – №1/2. – S. 95–104.
10. Rosliak, R. (2014). «Viddaty nakaz pro prypynennia samostiinoho isnuvannia VUFKU...» (materialy y dokumenty z istorii pidporiadkuvannia ukrainskoi kinematohrafii soiuznomu tsentru) // Studii mystetstvovnavchi. – K. – Ch. 3 – S. 112–126.

References

1. Horiachev, Yu. Y. (1981). Ystoriya stroitelstva sovetsskoi kypematohrafyy (1926–1932 hh.) (1981). – M. : VGIK, 69 [in Russian].
 2. Kuziuk, O. Upravlinnia ukrainskym kinematohrafom u 1930-kh rokakh. – URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_48/Gileya48/I19_doc.pdf.
 3. Marholyt, E. Delo vosmy. K ystoriy odnogo dokumenta / Evheniy Marholyt. – URL: <http://seance.ru/n/43-44/perekrestok/zakaz/delo-vosmi-k-istorii-odnogo-dokumenta/>
 4. Mykhailov, V. Stalynskaia model upravleniya kypematohrafom (1995) // Kyno: polytyka y liudy (30-e hody) : K 100-letiyu myrovoho kyno. – M. : Materyk.
- 1 Датуюється за внутрішнім змістом документа.
 2 Розшукати документа не вдалося.
 3 Ідеться про газету «Кино», що виходила в Москві.
 4 Шумяцький Борис Захарович (1886-1938) – радянський державний діяч, організатор кіновиробництва. У 1930-х рр. очолював радянську кінематографію. Розстріляний.
 5 Воробйов Іван Онисимович (1897-1937) – український партійний і державний діяч, організатор кіновиробництва. Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. очолював ВУФКУ і трест «Українфільм». Розстріляний.
 6 Журнал «Кіно» з цього приводу парировав: «Факти, справді, уперта річ, а ще упертіша від них арифметика. Цю науку, на жаль, мабуть, не досить ґрунтовно вивчили в апараті „Союзкіна“.
 Почнемо з арифметики в статтях, вміщених у газеті „Кіно“. У газеті з 7 листопада №61 в статті „Не сбитися на путь Союзсахара“ до підрахунку незданих трестами й відділами сум потрапила певна арифметична помилка. При простому складанні останньої колонки чисел виходить 4310000 крб, себто понад 4 млн незданих надходжень, а не понад 3 млн, як говориться в статті.
 Друга арифметична помилка в статті „Финплан должен быть выполнен“, вміщеній у газеті з 16 листопада №62. Тут у колонці „виконано“ стоїть 2796000 крб, у діаграмі ж, що повторює цю цифру, вже 2696000 крб.
 Ми не хочемо винуватити редакцію газети „Кіно“, ніби вона не уважно ставиться до арифметики. Ми запевняємо, що цю досить нескладну науку не досить опанували в „Союзкіні“, і що арифметичні помилки для плянових ор-

- ганів „Союзкіна“ – явище звичайне» (Ніколаєв Л. «Аритметика» «Союзкіна» // Кіно. – 1931. – №11/12. – С.4).
- ⁷ Слово пропущене. Йдеться про пленум худполітради Київської кінофабрики.
- ⁸ Косячний Петро Максимович (1898-1837) – український державний діяч, організатор кіновиробництва. З 1932 р. – директор тресту «Українфільм». Розстріляний.
- ⁹ ХПР – художньо-політична рада.
- ¹⁰ «Тонатель» вписано від руки фіолетовим олівцем.
- ¹¹ Лісс Юлій Мойсейович (1891-1956) – радянський профспілковий діяч, організатор кіновиробництва; у 1929-1932 рр. – заступник голови кінооб'єднання «Союзкіно».
- ¹² «Темплян» вписано від руки фіолетовим олівцем.
- ¹³ Текст закреслений: «Каже Косячний, наводячи уривки з доповіді ЛІССА».
- ¹⁴ Євбаз (був розташований на нинішній площі Перемоги) та Бессарабка – київські ринки.
- ¹⁵ Слово не читається.
- ¹⁶ Дальський Дмитро Олександрович (1903-1981) – український і російський кінорежисер.
- ¹⁷ Вишинський Станіслав Вікторович (1912-1993) – робітник заводу, згодом перейшов на роботу до кінематографії; батько кінознавця О.С.Мусієнко.
- ¹⁸ Білинський Мирон Львович (1904-1966) – український кінорежисер.
- ¹⁹ Миколаєнко О. Т. – секретар редакції журналу «Кіно».
- ²⁰ 5 грудня 1931 р. газета «Пролетарська правда» присвятила цій проблемі окрему сторінку під назвою «Опортуністи з „Союзкіна“ зривають розвиток української радянської кінематографії». Назви публікацій промовляють самі за себе: «Керівництво „Союзкіна“ не створює умов для нормальної роботи української кінематографії», «Тому, що в „Союзкіні“ сидять головатеси», «Виправити лінію „Союзкіна“»...
- ²¹ Мудрак – завідувач фінансово-планового відділу Київської кінофабрики.
- ²² Шведчиков Костянтин Матвійович (1882-1954) – організатор кіновиробництва. У 1924-1929 рр. очолював АТ «Совкіно», на початку 1930-х – на керівних посадах у кінооб'єднанні «Союзкіно».
- ²³ Так у тексті. Вочевидь, треба: «если трест не присылает денег».
- ²⁴ Савченко Яків Григорович (1890-1937) – український поет, літературний критик, публіцист. Розстріляний.
- ²⁵ Так у тексті. Ймовірно, йдеться про Човгуна Миколу Миколайовича, котрий (крім зазначеної посади) працював комендантом Київської кінофабрики, а згодом – директором знімальної групи.
- ²⁶ Король Михайло Давидович (1890-1959) – розвідник, журналіст, організатор кіновиробництва. На початку 1930-х рр. – заступник голови кінооб'єднання «Союзкіно». Репресований.
- ²⁷ Ніколаєв Леонід Олександрович – організатор кіновиробництва, у 1920-1930-х рр. – секретар Правління ВУФКУ, завідувач планового сектора тресту «Українфільм».
- ²⁸ Плетньов Валеріан Федорович (1886-1942) – письменник, драматург, один з теоретиків і керівників Пролеткульту. У 1930-х рр. працював у кінооб'єднанні «Союзкіно», ГУКФ.
- ²⁹ Косіор Станіслав Вікентійович (1889-1939) – радянський партійний і державний діяч; один із організаторів Голодомору в Україні 1932-1933 рр. У 1928-1938 рр. – генеральний секретар та перший секретар ЦК КП(б)У; у 1938 р. – заступник голови Раднаркому СРСР. Розстріляний.
- ³⁰ Постишев Павло Петрович (1887-1939) – радянський партійний і державний діяч. У 1930-1934 рр. – секретар ЦК ВКП(б), член Оргбюро ЦК ВКП(б). Розстріляний.
- ³¹ Мікоян Анастас Іванович (1895-1978) – радянський державний та політичний діяч. У 1930-1934 – народний комісар постачання СРСР.
- ³² Сталін (справж. Джугашвілі) Йосип Віссаріонович (1879-1953) – радянський державний, політичний і військовий діяч. Організатор Голодомору в Україні та масових репресій у СРСР.
- ³³ Датується за внутрішнім змістом документа.
- ³⁴ Документ в архівній справ відсутній.
- ³⁵ Докл. про це див.: Росляк Р. Нездійснені плани організації в Києві науково-дослідного інституту кінематографії (1929-1931 рр.) // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. – К., 2005. – Вип.6. – С.122-125.
- ³⁶ Фальківський Дмитро Никанорович (1898-1934) – український сценарист. Розстріляний.
- ³⁷ Бажан Микола Платонович (1904-1983) – український поет, перекладач, сценарист, критик, громадський і державний діяч.
- ³⁸ Рютін Мартем'ян Микитович (1890-1937) – радянський державний і політичний діяч; у 1930 р. нетривалий час очолював кінооб'єднання «Союзкіно». Розстріляний.
- ³⁹ Васютинський В. – представник ЦК ЛКСМУ, працював у Вищому кінорепертуарному комітеті.
- ⁴⁰ Ідеться власне про те ж саме (що і в попередніх документах) засідання худполітради Київської кінофабрики.
- ⁴¹ Васильєв – помічник директора Київської кінофабрики.
- ⁴² Лазоришак Олексій Миронович (1892-1937) – організатор кіно- і театральної справи. У 1920-1930-х рр. очолював Київське товариство друзів радянського кіно, Вищу кінорепертуарну комісію, був директором Харківського театру імені Шевченка. Розстріляний.
- ⁴³ Альперт Г. Я. – юристконсульт тресту «Українфільм».
- ⁴⁴ Миславський Г. Ф. – інспектор групи кадрів тресту «Українфільм».
- ⁴⁵ Адельгейм Євген Георгійович (1907-1983) – український літературознавець, критик.
- ⁴⁶ Мокрієв Юрій Олексійович (1901-1991) – український письменник, сценарист.
- ⁴⁷ Підгайний Леонід Єрофійович (1899-1950) – український письменник, літературознавець.
- ⁴⁸ Затворницький Гліб Дмитрович (1902-1961) – український кінорежисер, сценарист, педагог.
- ⁴⁹ Корнійчук Олександр Євдокимович (1905-1972) – український радянський письменник, драматург, публіцист, державний та громадський діяч.
- ⁵⁰ Качура Яків Дем'янович (1897-1943) – український письменник.
- ⁵¹ Ле Іван (справж. Мойся Іван Леонтійович; 1895-1978) – український письменник.
- ⁵² Так у тексті.
- ⁵³ ВКРК – Вищий кінорепертуарний комітет.
- ⁵⁴ Кіноки – творче об'єднання радянських кінематографістів, що сформувалося навколо режисера Дзиги Вертова. В опублікованих маніфестах протиставляли себе традиційному кіномистецтву.
- ⁵⁵ Вертов Дзига (1895-1954) – російський і український режисер, теоретик документального кіно.
- ⁵⁶ Кауфман Михайло Абрамович (1897-1980) – російський і український кінорежисер, кінооператор, брат Дзиги Вертова.
- ⁵⁷ «Літфронт» – літературна група, члени якої позиціонували себе як внутрішньорапівська група.
- ⁵⁸ Шпиковський Микола Григорович (1897-1977) – радянський кінорежисер, сценарист, журналіст.
- ⁵⁹ Гудим (Гудима) Віктор Іванович (1909-1937) – український поет. Розстріляний.

- ⁶⁰ Антоненко-Давидович Борис Дмитрович (1899-1984) – український письменник, перекладач. Репресований.
- ⁶¹ Косинка (справж. Стрілець) Григорій Михайлович (1899-1934) – український письменник, перекладач. Розстріляний.
- ⁶² Яновський Юрій Іванович (1902-1954) – український письменник.
- ⁶³ Ярошенко Володимир Мусійович (1898-1937) – український поет, прозаїк, драматург, критик, кіносценарист. Розстріляний.
- ⁶⁴ Наказ розшукати не вдалося.
- ⁶⁵ Загул Дмитро Юрійович (1890-1944) – український поет, літературознавець, критик, публіцист, перекладач. Репресований.
- ⁶⁶ Драгоманов Світозар Михайлович (1884-1958) – економіст, перекладач, публіцист.
- ⁶⁷ Борзаківський Олександр Устинович (Юстинович) – працівник української кінемаграфії, редактор.
- ⁶⁸ Шкурупій Гео (справж. Георгій (Юрій) Данилович; 1903-1937) – український письменник. Розстріляний.
- ⁶⁹ Кошевський (Скляр) Костянтин Петрович (1895-1945) – український актор, театральний режисер, сценарист.
- ⁷⁰ Войнілович Сергій – журналіст.
- ⁷¹ Стрічка так і не була завершена.
- ⁷² Лопатинський Фавст Львович (1899-1937) – український режисер, сценарист, актор. Розстріляний.
- ⁷³ Ржешевський Олександр Георгійович (1903-1967) – радянський драматург, сценарист, актор.
- ⁷⁴ Текст відсутній.
- ⁷⁵ Фільм «Океан» поставлений так і не був.
- ⁷⁶ Ідеться про фільм О.Довженка «Іван» (1932 р.).
- ⁷⁷ Довженко Олександр Петрович (1894-1956) – український кінорежисер, сценарист, письменник, художник, педагог.
- ⁷⁸ Мар'ян Давид Самійлович (1892-1937) – сценарист, кінорежисер.
- ⁷⁹ Так у тексті. Вочевидь, еклектика.
- ⁸⁰ Урін Дмитро Еріхович (1906-1934) – письменник, сценарист.
- ⁸¹ Так у тексті. Ймовірно, «Електрична фортеця».
- ⁸² Майський (справж. Булгаков) Михайло Семенович (1889-1960) – український письменник.
- ⁸³ Так у тексті. Ймовірно, йдеться про українського письменника Гната Яковича Проня.
- ⁸⁴ Дубков Ю. М. (1896-1964) – український письменник.
- ⁸⁵ У ВУФКУ Рильський завідував прокатним складом, очолював Донецький, Артемівський крайвідділи, групу мережі Правління ВУФКУ.
- ⁸⁶ Так у тексті.
- ⁸⁷ ВУСПП – Всеукраїнська спілка пролетарських письменників.
- ⁸⁸ У розумінні простої.
- ⁸⁹ Так у тексті. Вочевидь, мається на увазі ТДРФК – Товариство друзів радянського фото і кіно.
- ⁹⁰ «Шість умов» – комплекс господарчо-політичних заходів, висунутих 23 червня 1931 р. генеральним секретарем ЦК ВКП(б) Й.Сталіним на нараді представників господарських організацій: 1) грамотно й організовано набирати робочу силу; 2) правильно організувати заробітну плату, поліпшити побутові умови робітників; 3) поліпшити організацію праці; 4) більше уваги приділяти технічній інтелігенції; 5) активніше залучати до роботи інженерно-технічні сили старої школи; 6) впроваджувати і зміцнювати госпрозрахунок. У 1932 р. вийшла друком книжка «**6 исторических условий т. Сталина**». Також запроваджено низку нагрудних знаків, наприклад, «Лучшему ударнику. За выполнение 6-ти условий Сталина».
- ⁹¹ Так у тексті. Ймовірно, йдеться про українського письменника Г.Я.Проня.
- ⁹² Частина тексту відсутня. Припущення: «для особливого ентузіазму».